

Visitatierapport NVVS 2021

ASG Algemene Scholing Aanvullende Seksuele Hulpverlening (AS-ASH)

RINO	RINO groep Utrecht/ RINO Amsterdam
Locatie	Utrecht/Amsterdam
Hoofddocenten	Renee Steinmann, MSc drs. Anneke van Loevesijn
RINO	Lies Ruiten, hoofd opleidingen RINO Amsterdam Sake Spoelstra, opleidingsmanager RINO-groep
Documentnaam	ASH NVVS-visitatierapport 2021
Van	Visitatiecommissie NVVS 2021
Onderwerp	Visitatierapport concept voor bestuur NVVS
Auteur	Mathieu Heemelaar, ambtelijk secretaris Visitatiecommissie
Datum	16-12-21
Feedback opleiding 16-11-21	'Allereerst veel dank voor je werk. Anneke, Renee, Lies en Sake hebben ernaar gekeken en we vinden het een mooie weerspiegeling van hetgeen we besproken hebben via Zoom.' Twee typefouten gecorrigeerd
Feedback Kamer Onderwijs 27-11-21	'Het is een prachtig rapport. Het geeft een goed beeld van de opleiding en van het visitatieproces. Het geeft bovendien een inzicht in de dynamiek tussen de visitatiecommissie en de gevisiteerde en het gesprek dat zij met elkaar voerden.' Wederom twee typefouten gecorrigeerd.
Feedback Bestuur NVVS 10-12-21	Het Bestuur NVVS vraagt: In 1.4 van dit document staat: "Door deze beperkingen is de VC niet volledig in staat om de kwaliteitscriteria van de opleiding op alle niveaus te evalueren/ toetsen." Dan blijft er dus een deel onzichtbaar, omdat dat niet gevisiteerd is. Wat is het gevolg daarvan en is het noodzakelijk dat in een later stadium wel op te pakken? De Visitatiecommissie is van mening dat dit geen consequenties hoeft te hebben voor de uitkomst van de visitatie. Op grond van het gesprek met de hoofddocenten, de inzage in het onderwijsmateriaal en de door de opleiding verstrekte documentatie over opleiding en evaluatie door studenten achten wij ons als visitatiecommissie voldoende (maar niet optimaal) geïnformeerd om de kwaliteit van de opleiding te beoordelen. Het Bestuur NVVS is hiermee akkoord en stelt het rapport vast.

1.	Inleiding	3
1.1	Visitatie 2021	3
1.2	Normen visitatie	3
1.3	Samenstelling Visitatiecommissie	3
1.4	Werkwijze	4
1.5	Verslaglegging.....	5
2.	Beschrijving en bevindingen	5
2.1	Doelgroep	5
2.2	Onderwijskundige uitgangspunten van de opleiding.....	6
2.3	Competentiegericht leren.....	7
2.4	Docenten	9
2.5	Organisatorische criteria.....	9
2.6	LHBTIQ en MSM.....	10
2.7	Literatuur	11
2.8	Toetsing	11
2.9	Interne kwaliteitssystematiek	11
2.10	Opleidingscommissie	12
2.11	ELO.....	12
2.12	Corona	13
3.	Overwegingen Visitatiecommissie	14
3.1	Sterke kanten opleiding	14
3.2	Aanbevelingen visitatie 2021	15
3.3.1	Aanbevelingen voor opleiding en RINO	15
3.3.2	Aanbevelingen voor de opleiding	15
3.3	Conclusie.....	15
	Bronnen	15
	Bijlage 1: planning.....	16

1. Inleiding

Dit hoofdstuk geeft een algemene inleiding over procedure en proces van de visitatie 2021.

1.1 Visitatie 2021

Iedere vijf jaar visiteert de NVVS de seksuologie-opleidingen. In 2016 werden de opleidingen voor het laatst gevisiteerd. De opleiding AS-ASH is toen echter niet gevisiteerd. Derhalve zijn er ook geen aanbevelingen geformuleerd voor de opleiding in 2016. De Visitatiecommissie heeft niet kunnen achterhalen waarom de opleiding nooit is gevisiteerd en brengt dit onder de aandacht bij de Kamer Onderwijs. Dit is dus de eerste visitatie van deze opleiding. De basis voor de visitatie is gelegen in het Reglement visitatie van de NVVS. Onder visitatie van een opleiding seksuologie wordt verstaan: “een onderzoek naar de manier waarop en de omstandigheden waaronder de opleiding wordt uitgevoerd, op grond van vooraf vastgestelde normen”. “Doel van de visitatie is het beoordelen en bevorderen van de kwaliteit van het onderwijs, zowel inhoudelijk als onderwijskundig, als organisatorisch.”¹

De opleiding AS-ASH ressorteert onder zowel RINO groep Utrecht als onder RINO Amsterdam en wordt wisselend aangeboden in Utrecht en Amsterdam door dezelfde hoofddocenten. Bij deze visitatie is samengewerkt met beide RINO's.

De visitatie van de opleiding AS-ASH is een compacte visitatie. Dat wil zeggen dat we alleen een Zoomgesprek voeren met de hoofddocenten en de opleidingsmanagers van 1,5 uur. Bij de compacte visitatie zijn er geen gesprekken met gastdocenten en studenten.

1.2 Normen visitatie

- a. De inhoudelijke normen zijn in het reglement van de Kamer Onderwijs van de NVVS vastgelegd: de CESSO-competenties.
- b. De onderwijskundige en organisatorische criteria zijn nog *niet* vastgesteld door de NVVS. Dientengevolge is de opleiding in het voorbereidend schriftelijk traject van de visitatie gevraagd of zij zich konden vinden in de door de Visitatiecommissie opgestelde organisatorische criteria. De onderwijskundige criteria heeft de opleiding zelf geformuleerd.
- c. Ten derde zijn de normen de aanbevelingen en afspraken van eerdere visitaties (deze norm is dus niet gesteld bij deze visitatie).

1.3 Samenstelling Visitatiecommissie

Voorzitter: Dr. Reinhilde Melles, Klinisch Psycholoog BIG-Seksuoloog NVVS bij MUMC, Maastricht, supervisor NVVS, VGcT en FgzPt.

Lid: Drs. Marieke Reijmers, Gezondheidswetenschapper – Seksuoloog NVVS/Supervisor NVVS/ Master – psycholoog SKJ.

Bestuurders van RINO-Amsterdam en RINO-Utrecht zijn akkoord gegaan met de samenstelling van de commissie.

Ambtelijk secretaris: Mathieu Heemelaar, voormalig hogeschooldocent Haagse Hogeschool, auteur hbo-studieboeken over seksualiteit, hulpverlening en onderwijs, lid NVVS.

---

¹ Reglement visitatie NVVS art. 2. Hierin wordt de Kamer Onderwijs belast met het vaststellen van de normen. Art. 1. Van het Reglement Kamer Onderwijs luidt: “1.1. Kwaliteitsborging voor opleidingen en (na)scholingsactiviteiten binnen de NVVS door middel van het opstellen van de eindtermen voor en het formuleren van inhoudelijke, onderwijskundige en organisatorische criteria waaraan de opleidingen en nascholingsopleidingen tot geregistreerd Seksuoloog NVVS, de Aantekening seksuologie NVVS en Consulent seksuele gezondheid NVVS moeten voldoen.”

1.4 Werkwijze

Bij de opleiding ASH is op basis van de duur van de opleiding (14 dagen) gekozen voor een compacte visitatie. Hierbij is geen visitatiedag met cursisten en gastdocenten belegd. Wel is er schriftelijk uitgebreid informatie uitgewisseld en heeft er een zoom-gesprek plaatsgevonden van 90 minuten met de hoofdopleiders, Anneke van Loevesijn en Renee Steinmann en opleidingshoofd Lies Ruiters en opleidingsmanager Sake Spoelstra. Door deze beperkingen is de VC niet volledig in staat om de kwaliteitscriteria van de opleiding op alle niveaus te evalueren/ toetsen. De Visitatiecommissie is van mening dat dit geen consequenties hoeft te hebben voor de uitkomst van de visitatie. Op grond van het gesprek met de hoofddocenten, de inzage in het onderwijsmateriaal en de door de opleiding verstrekte documentatie over opleiding en evaluatie door studenten achten wij ons als visitatiecommissie voldoende (maar niet optimaal) geïnformeerd om de kwaliteit van de opleiding te beoordelen.

De ambtelijk secretaris ondersteunt het gehele proces en de procedure. Hij treedt daarbij op als onpartijdig procesbegeleider. Hij verzorgt de correspondentie, schrijft de conceptrapportages, verwerkt opmerkingen van medewerkers van de opleidingen, leden van de Visitatiecommissie, de Kamer Onderwijs en het Bestuur van de NVVS en organiseert de verschillende onderdelen van de visitatieprocedure.

Na overeenstemming met de RINO-bestuurder is een planning voor de visitatie uitgewerkt door de ambtelijk secretaris (zie [Bijlage 1](#)). Bij de gehele procedure zijn de termijnen in het Reglement visitatie voor de verschillende stappen gerespecteerd. De reglementaire minimale termijnen tussen aankondigen visitatie bij opleiding en inleveren documentatie op basis van vragenlijsten waren kort. Het korte tijdspad van de procedure is geëvalueerd met de opleidingsmanager. Geconcludeerd is dat de korte termijnen nergens hebben geleid tot kwaliteitsverlies van het visitatieproces. Waar gewenst werd in overleg flexibel omgegaan met deadlines. Wel wordt geadviseerd om de visitaties van de verschillende opleidingen in de toekomst meer te spreiden. De Visitatiecommissie ondersteunt dit en geeft het mee als aanbeveling voor de volgende visitatie.

De ambtelijk secretaris heeft maart 2021 contact opgenomen met de hoofdopleider / contactpersoon. Toen is in goed overleg afgesproken de visitatie uit te stellen. In de zomer werd afgesproken de visitatie nog in 2021 te laten plaatsvinden.

De datum van het visitatiegesprek is in overleg vastgesteld en een schriftelijke vragenlijst is voorgelegd aan de opleiding. Hierop heeft de opleiding uitgebreid schriftelijke informatie aangeleverd. Dit leidde tot enkele vragen om aanvullende informatie, die vervolgens ook weer schriftelijk zijn beantwoord. De opleiding heeft daarnaast een zelfevaluatie-rapport c.q. verbeterplan aangeleverd.

De Visitatiecommissie onderschrijft het vertrouwelijke karakter van de toegezonden informatie en heeft toegezegd dit discreet te hanteren. De Visitatiecommissie is ook reglementair verplicht² tot geheimhouding over zaken die niet in het rapport komen.

De Visitatiecommissie is content met de tijdige, uitgebreide, complete aanlevering van schriftelijke informatie door de opleiding en spreekt haar waardering uit voor de bijdrage van hoofddocenten en van de RINO-medewerkers die veel inzet hebben gepleegd. Deze informatie bood een mooie basis voor het visitatiegesprek.

Het visitatiegesprek is via een beveiligd Zoom- account gevoerd. De deelnemers zijn vooraf gevraagd akkoord te gaan met opname van het gesprek i.v.m. de rapportage. De opname is vertrouwelijk

---

² Visitatiereglement: 4.3.3. De leden van de Visitatiecommissie, zijn buiten de rapportage, geheimhouding verplicht ten aanzien van feiten die hen tijdens de visitatie ter kennis komen.

opgeslagen op de computer van de ambtelijk secretaris en *niet* in de *Cloud*. Alleen hoofddocenten en opleidingsmanager kunnen desgevraagd passages bekijken bij vragen n.a.v. de rapportage. De opnames worden direct na aanbidding van het definitieve visitatierapport vernietigd. Het bestuur van de NVVS ziet geen risico's op het schenden van de privacy, of het voldoen aan de AVG.

1.5 Verslaglegging

De Visitatiecommissie heeft het conceptrapport voorgelegd aan de hoofddocenten. Feitelijke onjuistheden zijn daarna gecorrigeerd. Vervolgens voorzien de Kamer Onderwijs en het Bestuur van de NVVS de Visitatiecommissie van feedback die wordt verwerkt in het definitieve rapport.

De Visitatiecommissie stelt vervolgens het rapport vast. De brieven van de Visitatiecommissie aan de opleiding, de planningsdocumenten en andere procedurele stukken worden gearchiveerd door de NVVS. Alle door de opleiding aangeleverde documentatie wordt *niet* gearchiveerd.

2. Beschrijving en bevindingen

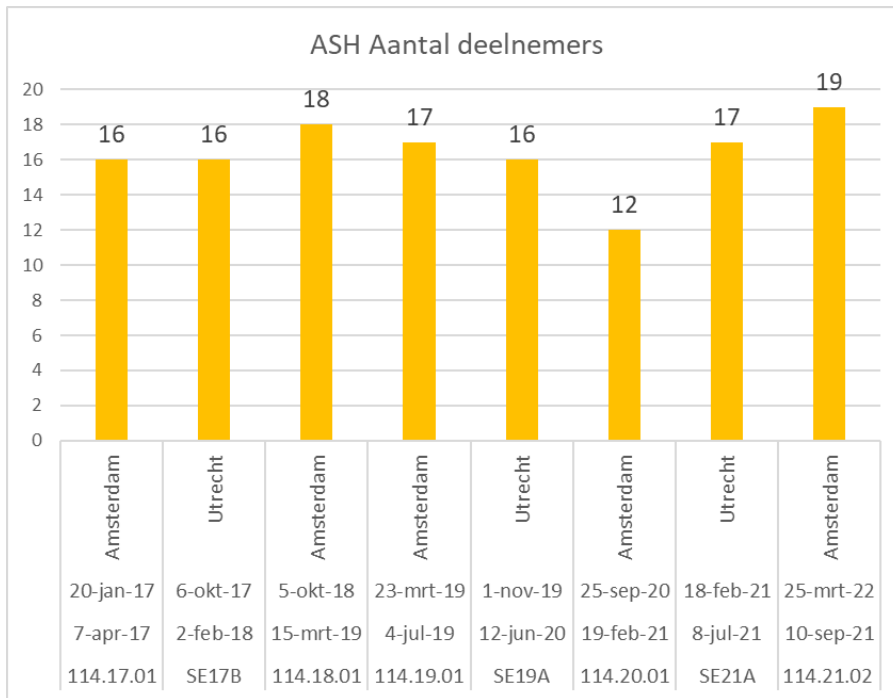
In dit hoofdstuk beschrijft de Visitatiecommissie de feiten over de opleiding (data, docenten, curriculum, visie e.d.). Tevens staan hier de bevindingen van de VC in hoofdlijnen op basis van de schriftelijke uitwisseling en de gesprekken.

2.1 Doelgroep

De Algemene Scholing Aanvullende Seksuele Hulpverlening (AS-ASH) is alleen toegankelijk voor hbo-verpleegkundigen, verpleegkundig specialisten en artsen. Bij voldoende plek kunnen ook verloskundigen deelnemen aan de opleiding. Er is echter voorrang voor verpleegkundigen, verpleegkundig specialisten en artsen die in het kader van hun werkzaamheden bij de GGD deze opleiding gaan volgen. De opleiding primair is bedoeld voor mensen die de SENSE spreekuren bij de GGD 's gaan doen.

De opleiding wordt met ingang van het cohort dat september 2021 is gestart, uitgebreid van 10 naar 14 lesdagen van 8 uur onderwijs. De visitatie behelst ook nog de cohorten met een kortere duur. De opleiding verzorgt een of twee cursussen per jaar voor gemiddeld 15 cursisten per opleiding. Sommige jaren is er een groep die start in het najaar en een groep die start in de winter. Sommige jaren is er een groep per jaar. De opleiding heeft sinds jaar en dag een sterke positie in de seksuologie-opleidingsmarkt.

Het aantal artsen in de opleiding is beperkt. Dit heeft er mee te maken dat het voor alle verpleegkundigen bij de GGD's een verplicht onderdeel is en voor de artsen slechts voor 1 arts per locatie. De combinatie tussen verpleegkundigen en artsen verloopt volgens de opleiding prima: de artsen hebben vaak minder ervaring in het bespreekbaar maken van seksualiteit / adequaat uitvragen en leren dus van de verpleegkundigen. Het is ook prettig dat ze samen opgeleid worden: in de praktijk is er na de opleiding vaak supervisie door de artsen: dan hebben de artsen meer inzicht in het soort vragen dat verpleegkundigen gesteld kan worden.

Het merendeel van de studenten is vrouw. Met uitzondering van cohort 114.20.01 namen aan elk cohort gemiddeld 2 à 3 mannelijke studenten deel. De opleiding zou graag meer mannen in de opleiding zien, maar is hierbij afhankelijk van de populatie bij de GGD's. De zorg trekt toch vooral vrouwelijk personeel aan. Voor de helderheid: dit onderwerp is geen beoordelingscriterium bij de visitatie. Het kleine aantal mannelijke studenten is een gegeven bij veel seksuologie-opleidingen. In het visitatiegesprek is gesproken over mogelijkheden om de sekse-diversiteit te verbreden. Naar voren kwam dat er primair nog meer zou moeten worden gedaan om de seksuologie beter te positioneren, bijvoorbeeld door podcasts of een docu-serie over het werk van een seksuoloog, waarin mannelijke rolmodellen (vooral) ook een prominente plek kunnen krijgen. Om een professionele productie mogelijk te maken zou een budget bij de NVVS aangevraagd kunnen worden. In de opleiding bleek technologische vernieuwing (virtual reality) juist ook mannen sterk te interesseren. Een mogelijkheid is om mannelijke talenten al vroeg in de opleiding te benaderen en ook na afsluiting, actief te blijven volgen en gidsen in hun loopbaan. De Visitatiecommissie is voornemens om in samenwerking met de Kamer Onderwijs in het voorjaar een onderwijsdag te organiseren waarin ook dit thema aandacht krijgt.

2.2 Onderwijskundige uitgangspunten van de opleiding

Onderwijskundige criteria waarop de opleiding beoordeeld kan worden:

- Competentiegericht leren
- Bekwaamheid van (hoofd)docenten

De opleiding gaat ervan uit dat kennis alleen niet voldoende is voor een adequate hulpverlening, maar dat er vooral aandacht gegeven zal moeten worden aan voor de seksuele gezondheidszorg specifieke communicatieve hulpverleningsvaardigheden en aan professioneel gedrag dat gekenmerkt wordt door een open, empathische, niet-oordelende houding ten opzichte van verschillende leefstijlen, seksuele voorkeuren, oriëntaties en gedragingen. Het onderwijs is daarbij deels gericht op kennisoverdracht, die zowel in het klaslokaal alsook door gestructureerde zelfstudie (onder meer aan de hand van leervragen) plaatsvindt. Ook wordt gebruik gemaakt van de voor dit doel ingerichte elektronische leeromgeving.

Het onderwijs bestaat echter vooral uit *team based learning*: probleemgeoriënteerde praktijkoefeningen, deels met rollenspel en bespreking van casuïstiek en clientrapportages gericht op communicatieve, therapeutische en praktische vaardigheden. De deelnemers houden een online portfolio bij welke aan het einde van de opleiding beoordeeld wordt door de hoofddocenten. Er wordt geoefend middels rollenspel (plenair en in subgroepen) met medecursisten en trainingsacteurs. Er is ruimte voor discussie en meningsvorming. Eigen inbreng van cursisten wordt door docenten gestimuleerd; er wordt voorafgaand aan iedere les eigen casuïstiek ingebracht en door alle cursisten voorbereid. Kennisoverdracht en het leren toepassen van kennis gebeurt naast een aantal basisthema's aan de hand van thema's die in de seksuologie van belang zijn. Activerende werkvormen staan centraal. Er wordt veel geoefend met het voeren van een counselingsgesprek, cursisten bereiden casuïstiek voor en tijdens de lessen wordt er gewerkt met *team based learning*. Ook geven cursisten korte presentaties (bijvoorbeeld over visies op seksualiteit/ opdracht sociale kaart). Zeker wanneer deelnemers zich voorbereiden middels de leervragen is er ook aandacht voor discussie en dus attitude vorming, onbevooroordeeld uitvragen etcetera. Voorwaarde is dat de studenten een actieve instelling hebben. Hier wordt aan voldaan, er is volgens de hoofddocenten altijd sprake van zeer gemotiveerde deelnemers.

Iedere lesdag start met actuele zaken die hoofddocenten of cursisten gelezen, gehoord, gezien of ervaren hebben. Dit levert vaak mooie gesprekken en discussies op. Een uitdaging voor hoofddocenten is om bij de tijd te blijven. De ontwikkelingen gaan hard, mede door social media. De docenten zien dit als een leuke uitdaging. De cursisten zijn in de ogen van de opleiding een waardevolle bron van informatie: zij zitten dicht op het vuur en wijzen op eventuele hiaten of verouderde theorieën, informatie of teksten. Aandachtspunt is daarbij de gastdocenten mee te nemen in de vernieuwing van de stof en de interactieve werkwijze.

2.3 Competentiegericht leren

De kerncompetenties van de ASH-hulpverlener zijn als volgt te rubriceren (volgens de CanMeds systematiek, het model dat inmiddels voor de meeste medische opleidingen gebruikt wordt om de eindtermen te beschrijven):

- a) Voorlichting, counseling en hulpverlening
- b) Communicatie
- c) Samenwerking
- d) Wetenschappelijke kennis
- e) Maatschappelijk handelen
- f) Organisatie
- g) Professionaliteit.

Er is volgens deze systematiek een aantal algemene competenties te formuleren met geldigheid voor alle aspecten van seksuele gezondheid:

- a) **Voorlichting, counseling en hulpverlening**

- Kennis en vaardigheden hebben betreffende seksuele problemen, preventie van ongewenste zwangerschap, soa en seksueel geweld.
- b) Communicatie**
  - Met patiënt, partner, familie, professionals, publiek en media in acceptabele, duidelijke termen kunnen spreken over alle aspecten van seksualiteit en seksuele gezondheid.
- c) Kennis en Wetenschap**
  - Evidence-based kennis (EBS) bezitten, onderwijs geven, het publiek informeren; wetenschappelijke bronnen kunnen raadplegen.
- d) Samenwerking**
  - Samenwerken met collega's, met hulpverleners in de seksuele gezondheidszorg in 2^e en 3^e lijn, met zorgverleners en andere professionals binnen de GGZ en SGZ,
  - Samenwerken met patiëntenorganisaties, met organisaties en instellingen actief op het terrein van de seksuele gezondheid.
- e) Organisatie**
  - Doelmatig werken met anderen in een multidisciplinaire setting; Zorglogistiek en ketenzorg optimaliseren.
- f) Maatschappelijk handelen**
  - Preventie, kennis en toepassen van beroepscode, tuchtrechtelijk en juridisch kader, risicomanagement, omgaan met fouten.
- g) Professionaliteit**
  - Ethiek, reflectie, kennen van eigen grenzen, intervisie, supervisie.

De AS-ASH dient er voor te zorgen dat elk van deze algemene competenties wordt geïntegreerd in elk van de zes onderwijsmodules.

Het competentieniveau zal zich ten aanzien van de meeste onderwerpen beperken tot CanMeds niveau 1, 2 en 3;

1: heeft kennis van, signaleert, verwijst,

2: heeft gedegen kennis van en/of handelt onder supervisie

3: handelt beperkt en/of met beperkte supervisie.

Alleen ten aanzien van een aantal directe hulpverleningsvaardigheden en praktische vaardigheden zal competentieniveau 4 bereikt dienen te worden: handelt zonder supervisie. Het competentieniveau 5 zal in de basisscholing op geen van de onderdelen bereikt behoeven te worden (superviseert en onderwijst bij de handeling). Elk van deze competenties wordt geïntegreerd in de onderwijsdagen. Tijdens de onderwijsdagen gaat het om een combinatie van vaardighedenonderwijs, attitudevorming en kennisoverdracht. Belangrijke gedragscriteria die zijn opgebouwd uit kennis, houding en vaardigheden staan tijdens de onderwijsdagen centraal.

De opleiding formuleert veel competenties. De Visitatiecommissie vroeg de opleiding naar de ervaringen met competentiegericht leren.

De opleiding is van mening dat de competenties een duidelijke en toetsbare basis bieden voor de opleiding, de hoofddocenten en de cursisten. De opleiding heeft de indruk dat in ieder geval competenties 1 en 2 zeker behaald worden. Gedurende de opleiding krijgen de studenten een stevige theoretische basis, leren signaleren en kunnen aan het einde beperkt handelen. Dit gebeurt soms na supervisie met een seksuoloog NVVS. De opleiding probeert scherp te krijgen en over te brengen wat Sense-verpleegkundigen en artsen wél te bieden hebben maar daarnaast ook zeker wat hierbij hun grenzen zijn. Dit wordt o.a. geoefend met inbreng van casuïstiek en zal in de AS-ASH 'nieuwe stijl' nog meer verstevigd worden door de inbreng en bespreking van de rapportages.

De studenten formuleren aan het begin van de opleiding leerdoelen. Ter voorbereiding op de lessen formuleren ze leervragen. Er wordt niet gewerkt met een POP. Stel dat er wel met een POP zou worden gewerkt, dan is het cruciaal dat de studenten 'van binnen naar buiten' werken. Een POP is zinloos wanneer het enkel afvinken van competenties betreft en zinvol wanneer de student 'van binnen' reflecteert op zijn eigen leerproces en dat ook koppelt aan de competenties ('van buiten'). De deelnemers houden een online portfolio bij dat aan het einde van de opleiding beoordeeld wordt door de hoofddocenten. De hoofddocenten volgen nu al tijdens de opleiding het leerproces van de studenten. De rollenspelen met acteurs zijn vooral gericht op inhoudelijke doelen, maar dit kan ook uitgebreid worden met specifieke leerdoelen van studenten. Tijdens het visitatiegesprek is uitgewisseld dat het goed zou zijn wanneer er regelmatig (of halverwege en aan het eind van de opleiding) gelegenheid is voor feedback voor de individuele studenten op hun leerproces. De hoofddocenten staan hier positief tegenover en zien ook ruimte door de uitbreiding van het aantal lesdagen, maar bezinnen zich nog op een geschikte vorm. Een mogelijkheid zou kunnen zijn dat er intervisie wordt ingevoerd, die mogelijk ook gecontinueerd kan worden als de opleiding is afgerond. De hoofddocenten kunnen over verschillende methoden van intervisie lesgeven. RINO zou als ondersteuning van dit proces kunnen onderzoeken hoe het leerproces bij competentiegericht leren beter ondersteund kan worden. We spreken af dat dit thema terugkomt tijdens de onderwijsdag.

Buiten de orde van de visitatie wordt ook doorgepraat over supervisie, intervisie en werkbegeleiding in de praktijk en bij de registratie. Het komt de gespreksdeelnemers voor dat de definities van de NRVS en V&VN voor verbetering vatbaar zijn. Ook dit komt terug tijdens de onderwijsdag.

2.4 Docenten

Hoofddocenten: Anneke van Loevesijn en Renee Steinmann.

Formatie per cursus: 100 docenturen. De docenten worden voor elk lesuur betaald op basis van een uurtarief waarin 1 voorbereidingsuur is verdisconteerd. Er zijn ontwikkeluren voor nieuwe docenten, nieuwe hoofddocenten en nieuw onderwijs beschikbaar.

De hoofddocenten ontvangen in totaal 10 vergaderuren en 30 nakijkuren.

De (hoofd)docenten voldoen naar de mening van de Visitatiecommissie aan de gestelde eisen.

Bekwaamheid van (hoofd)docenten: (hoofd)docenten die bij de opleiding worden betrokken hebben inhoudelijke vakkennis, ervaring in het werkveld en didactische bekwaamheid/zijn bekend met onderwijs geven. Docenten zijn geregistreerd bij de NVVS. Beide hoofddocenten zijn arts maar zijn door opleiding en ervaring goed onderlegd in de psychologische kanten van het werk. Bovendien hebben veel gastdocenten een psychologische achtergrond.

2.5 Organisatorische criteria

Het organisatorische criterium waarop de opleiding beoordeeld wordt:

de kwaliteit van de samenwerking en communicatie tussen hoofddocenten, docenten, studenten en RINO-medewerkers.

Tijdens deze compacte visitatie is dit punt beperkt aan de orde gekomen wegens tijdgebrek en omdat (ex)cursisten niet zijn gehoord. Wel zijn de onderwijsenquête's die studenten hebben ingevuld uitgebreid bestudeerd. Verslagen van de opleidingscommissie ontbreken. De VC is dientengevolge beperkt in staat om te evalueren hoe de organisatie/ communicatie in de praktijk wordt vormgegeven.

De taakafstemming tussen de verschillende hoofddocenten en bij inzet in verschillende blokken loopt als volgt. De lesdagen worden verdeeld onder de twee hoofddocenten en er wordt gezorgd dat er regelmatig gewisseld wordt waardoor beiden de thematiek up to date houden. Sommige lessen geven

de hoofddocenten zelf, voor andere lessen worden er gastdocenten ingeschakeld. De eerste en de laatste les zijn beide hoofddocenten aanwezig.

Door nieuwe onderdelen bij de aankomende uitvoering zullen er weer paar lessen gezamenlijk worden gegeven zodat een eenduidige aanpak kan ontstaan.

Renee Steinmann is handiger met pc taken. Anneke van Loevesijn regelt uitnodiging gastdocenten en wat daar uit voortkomt. Evaluatie van programma gebeurt i.s.m. opleidingsmanager RINO Groep of RINO Amsterdam. Inhoudelijke aanpassingen gebeuren in overleg tussen de hoofddocenten en eventueel de opleidingsmanagers.

De samenwerking met gastdocenten verloopt naar tevredenheid in de ogen van de hoofddocenten. Vooraf sturen de hoofddocenten de leervragen van de studenten en een omschrijving van de les zoals ook aan de deelnemers bekend gemaakt aan de gastdocenten. Aan de gastdocenten wordt ook vooraf gevraagd of zij literatuur hebben ter voorbereiding van de les en er wordt gevraagd een examen vraag op de stellen met modelantwoorden.

Er wordt naar gestreefd dat er altijd een hoofddocent bij een les van een gastdocent aanwezig is. Tijdens de lessen van gastdocenten zien de hoofddocenten toe op het groepsproces. Hoofddocenten nemen vaak ook actief deel aan de les (in afstemming met de gastdocent) door o.a. vragen te stellen en bijvoorbeeld vragen/casuïstiek, die in eerdere lessen naar voren kwamen en gerelateerd zijn aan het lesthema van de gastdocent, opnieuw in te brengen. Vanuit die helicopterview verbinden de hoofddocenten de verschillende lessen aan elkaar. Met de gastdocent wordt de les geëvalueerd:

- sloot de stof aan op de leervragen?
- voldeed de les aan de verwachtingen?

Ook vindt er een evaluatie plaats via de studenten enquêtes.

Communicatie en samenwerking tussen (hoofd)docenten/ trainingsacteurs en medewerkers RINO. Er zijn korte lijnen tussen de (hoofd)docenten onderling, de trainingsacteurs en de medewerkers van de RINO. Voorafgaand aan elke onderwijsdag vindt er afstemming plaats tussen hoofddocent en de desbetreffende docent of trainingsacteur. De opleidingsmanager en de opleidingsmedewerkers van de RINO zijn goed en laagdrempelig bereikbaar. Vanuit de RINO worden voor docenten workshops aangeboden met elementen vanuit het onderwijs (bv. algemene didactische vaardigheden, omgaan met weerstand en lesgeven via ZOOM).

Communicatie en samenwerking tussen opleiders ((hoofd)docenten/ trainingsacteurs en medewerkers RINO) en cursisten.

Communicatie over de onderwijsdagen vindt voornamelijk digitaal plaats via de RINO ELO. Daarnaast zijn (hoofd)opleiders laagdrempelig (bv. via mail en whatsapp) te bereiken voor cursisten (o.a. in verband met procesbegeleiding/ studieproblemen). Tevens is er een groepsapp beschikbaar om informatie uit te wisselen tussen hoofddocenten en cursisten.

2.6 LHBTIQ en MSM

In de toets is ruimschoots aandacht voor LHBTIQ en MSM.

De studenten zijn werkzaam bij veel verschillende doelgroepen, o.a. LHBTIQ en MSM. Op die manier wordt veel seksuele en genderdiversiteit en casuïstiek ingebracht in het onderwijs.

In het onderwijsaanbod door de docenten lijkt het thema LHBTIQ zich te beperken tot een lesochtend. De Visitatiecommissie had verwacht dat seksuele diversiteit en genderdiversiteit bij meer thema's expliciet aan de orde zou worden gesteld door de docenten, maar leest dit niet terug in het draaiboek.

In hoeverre is de gehele leerroute LHBTIQ-inclusief? De opleiding heeft aangegeven ook op dit punt aanbevolen literatuur en internetverwijzingen op de ELO te gaan actualiseren.

2.7 Literatuur

De vakliteratuur is niet up-to date. Dit betreft zowel de voorgeschreven literatuur als de aanvullende literatuur die op de ELO wordt geplaatst. De opleiding is zich hiervan bewust en heeft dit ook in het verbeterplan opgenomen. In het visitatiegesprek zijn mogelijkheden besproken om de literatuur te actualiseren, bijvoorbeeld door in het Discussieforum van de NVVS experts te vragen om titels van belangrijke recente publicaties. Daarbij zal de opleiding zich ook specifiek richten op het actualiseren van literatuur op het gebied van de ontwikkelingen in sociale media, LHBTIQ, genderdysforie, chemsex en sexting. Mathieu Heemelaar heeft toegezegd literatuur te mailen over seksuele agency.

2.8 Toetsing

De toetsing van eindtermen op competentieniveau bestaat uit een eindopdracht en een probleem-georiënteerd open-boek tentamen, met vragen gekoppeld aan een concrete casus of praktijksituatie. Studenten mogen de casuïstiek toets samen maken met open boek. De hoofddocenten geven aan dat hierbij veel wordt gediscussieerd over de vragen en dat de deelnemers alle stof nog een keer doornemen. Zwakke studenten vallen hierbij op doordat ze geen eigen product inleveren.

Alleen bij voldoende aanwezigheid tijdens de cursus en mits de andere kwaliteitseisen voldoende behaald zijn kan aan dit examen worden deelgenomen. Meer dan twee dagdelen missen wordt gezien als onvoldoende aanwezigheid en in dat geval zullen afhankelijk van de individuele situatie afspraken gemaakt worden over reparatie door middel van inhaalopdrachten en/of aanvullend onderwijs. De eindopdracht is een inspanningsverplichting: een bezoek aan een instantie, persoon van de sociale kaart. Voor eindopdracht en voor het examen dient een voldoende behaald te worden. Bij niet slagen voor het examen volgt een mondeling herexamen.

Beide hoofddocenten beoordelen onafhankelijk van elkaar de resultaten. Er is een modelantwoord en een puntenverdeling. De uitslagen worden vergeleken. Is er veel verschil dan wordt de vraag besproken door de docenten; is er weinig puntenverschil dan wordt het resultaat het gemiddelde van de beide cijfers. Mocht er een onvoldoende gehaald worden of twijfel zijn over een student, dan wordt met deze student een mondeling herexamen gepland waar beiden hoofddocenten bij aanwezig zijn.

Bij het examen moeten de studenten laten zien dat zij hun weg kunnen vinden naar betrouwbare informatie en hoe zij deze inzetten bij verschillende vraagstukken. De vragen van het examen worden zo geformuleerd dat er zo min mogelijk gebruik gemaakt kan worden van 'standaard' rijtjes, op deze manier krijgt de hoofddocent inzicht of de student daadwerkelijk hoofd- van bijzaken kan scheiden en de kern van de casus begrijpt.

2.9 Interne kwaliteitssystematiek

Systeem van evaluatie onderwijs met cursisten en bijstelling programma, betrekken cursisten bij kwaliteitsbewaking onderwijs e.d.

De opleiding wordt aan het eind van de opleiding geëvalueerd door docenten en deelnemers. Wanneer hier opvallende zaken uitkomen, wordt hiernaar gehandeld en waar nodig het programma bijgesteld. Er wordt aan het einde maar ook tussendoor door de hoofddocenten om feedback gevraagd. De hoofddocenten evalueren samen met de gastdocenten de lessen die door de gastdocenten gegeven zijn. Op het einde vullen de studenten een evaluatieformulier in. De opleiding wordt afgesloten met een uitgebreid open boek examen.

Systeem van evaluatie met docenten: op welke wijze evalueert u de didactische vaardigheden en de inhoudelijke bijdrage van de verschillende docenten?

De didactische vaardigheden en de inhoudelijke bijdrage wordt eveneens geëvalueerd doormiddel van het evaluatieformulier dat aan het eind van de opleiding verstuurd wordt. De Visitatiecommissie heeft kennis genomen van de evaluaties en stelt vast dat het totaalbeeld zeer positief is.

Systeem van evaluatie met hoofdopleiders hoofddocenten

De hoofddocenten zijn de voornaamste docenten binnen deze opleiding en worden net als de andere docenten aan het eind van de opleiding geëvalueerd.

Systeem van evaluatie met RINO

Er wordt aan het eind van de opleiding een elektronische evaluatie verzonden naar de deelnemers. Deze wordt anoniem ingevuld en automatisch verwerkt door het systeem. De opleidingsmanager ontvangt 14 dagen na uitsturen van de evaluatie een samenvatting van de reacties. Een week later ontvangen de hoofddocenten en betrokken andere docenten deze ook.

2.10 Opleidingscommissie

De afgelopen tijd heeft de opleiding verschillende overleggen gehad m.b.t. de doorontwikkeling van de opleiding. Ook in samenwerking met de NSPOH. Deze overleggen hadden het karakter van werkoverleg en daarom zijn er geen notulen. De opleiding ziet echter wel de meerwaarde en heeft daarom in het verbeterplan opgenomen dat in het vervolg notulen gemaakt zullen worden van deze overleggen om er zo wat meer structuur in te brengen.

Voorbeelden van zaken die in de werkoverleggen besproken zijn: de inzet van bepaalde gastdocenten en de afstemming van de inhoud op de werkpraktijk (les over ASS; anticonceptie wat meer toegespitst op praktijk).

De opleiding kent geen studentenvertegenwoordiger in de opleidingscommissie. De Visitatiecommissie is een warm voorstander van participatie van studenten in de opleidingscommissie, ook bij kortdurende opleidingen zoals AS-ASH. Hiermee krijgen studenten en anderen beter zicht op het kwaliteitssysteem. De opleiding heeft dit eerder niet gedaan omdat het een korte opleiding betreft en deelnemers veelal alweer klaar zijn met de opleiding voor ze kunnen aansluiten bij de opleidingscommissievergaderingen. Nu de opleiding wat meer structuur in de vergaderingen wil brengen en de opleiding bovendien is uitgebreid naar 14 lesdagen, zullen in het vervolg studentenvertegenwoordigers aansluiten bij de opleidingscommissievergaderingen. Ook deze verbetering is opgenomen in het verbeterplan. De visitatiecommissie adviseert structureel verslagen vast te leggen van de bijeenkomsten van de opleidingscommissie.

2.11 ELO

RINO Amsterdam beheert bij alle cursussen de elektronische leeromgeving.

De RINO ELO (elektronische leeromgeving voor cursisten) is goed te gebruiken om cursisten te informeren over draaiboek (programma) en rooster, alsmede om kennis van de desbetreffende onderwijsdagen te delen in de vorm van PowerPoints en literatuur. Docenten kunnen documenten uploaden bij de dagdelen waar zij als docent aan verbonden zijn.

Cursisten kunnen de RINO ELO gebruiken om zich te informeren over het rooster, de inhoud van de onderwijsdag en de bijbehorende documenten (PowerPoints en literatuur) te downloaden alsmede om mailadressen te vinden van de cursisten en docenten. Het biedt de cursisten structuur in hun opleiding dat alle informatie op een plek staat.

Alle evaluaties van 2017 t/m 2021 zijn doorgenomen, waarbij naar voren komt dat niemand iets heeft gezegd over de ELO. Er was een deelnemer die voorstelde om nog meer gebruik ervan te maken, bijvoorbeeld geen e-mails sturen, maar plaatsen in ELO.

Op de ELO staat ook alle aanvullende literatuur. De literatuur is telkens heel positief beoordeeld. Zowel de relevantie van de literatuur, de wijze waarop de literatuur is besproken en de hoeveelheid literatuur. Ieder gemiddeld in een range tussen 7,2 en 8,5. Meeste uitvoeringen een acht of hoger voor alle drie de aspecten. Zoals eerder in deze rapportage naar voren kwam is de Visitatiecommissie van mening dat de relevantie (met name de actualiteit) van de literatuur kan worden verhoogd.

De opleiding concludeert dat men tevreden is met de huidige ELO. Toch gaat de opleiding zeer binnenkort over op een ander systeem, gebaseerd op Moodle. Hiermee hoopt de opleiding dat de literatuur nog beter vindbaar is en het er ook wat aantrekkelijker uitziet, hetgeen in beide gevallen zal bijdragen aan de kwaliteit van de opleiding en het leren.

De communicatie tussen studenten onderling kan via Mijn Rino lopen, maar er wordt vooral ook veel gebruik gemaakt van appgroepen. Dit roept de vraag op bij de Visitatiecommissie hoe de privacy en vertrouwelijkheid geborgd zijn. Wellicht kan communicatie over privacygevoelige casuïstiek in de toekomst beter via Moodle verlopen.

2.12 Corona

Cohort SE19A moest bij de laatste twee lessen overschakelen naar onderwijsdagen via ZOOM. Bij cohort SE21A is de opleiding volledig via ZOOM gegeven (met uitzondering van de praktijkdag die op 8 juli 2021 plaatsvond in het ziekenhuis. De docenten hebben aanpassingen in hun lessen doorgevoerd om ze meer passend te maken voor online. Dit heeft echter geen invloed gehad op de kwaliteit van het onderwijs.

3. Overwegingen Visitatiecommissie

Dit hoofdstuk biedt achtereenvolgens de evaluatie van de aanbevelingen van de vorige visitatie, de sterke kanten van de opleiding, de aanbevelingen van de visitatie 2021, de beoordeling van de kwaliteit aan de hand van inhoudelijke, onderwijskundige en organisatorische normen en een conclusie.

3.1 Sterke kanten opleiding

- De Visitatiecommissie is van mening dat de opleiding AS-ASH een sterke indruk maakt, het is een opleiding die kwaliteit biedt voor zowel verpleegkundigen als artsen. De opleiding heeft een goede marktpositie en de docenten krijgen zonder uitzondering positieve evaluaties. De opleiding biedt een mooie aanvulling in het spectrum van seksuologieopleidingen. Het onderwijs en de toetsing zijn goed toepassingsgericht. Bij de samenvoeging van oude opleidingen is het beste van de oorspronkelijke opleidingen behouden.
- Een recente ontwikkeling is de verlenging van de opleiding van 10 naar 14 dagen. Hierdoor is er ruimte gekomen om het theoretische deel van de opleiding te combineren met een deel van de verplichte seksuologische werkervaring voor het behalen van registratie (het bespreken van vijf rapportages over gevoerde advies/ counselinggesprekken, of voorlichtingssessies). Hierdoor is er meer integratie van theorie in de praktijk en kunnen de hoofddocenten toetsen hoe de kwaliteit is en, waar nodig, studenten individueel begeleiden bij mogelijke verbeterpunten. In het visitatiegesprek zijn enthousiast en creatief de verschillende opties voor invulling van de uitbreiding besproken. De Visitatiecommissie oordeelt zeer positief over deze uitbreiding en over de creativiteit en deskundigheid waarmee besluiten genomen worden over de invulling van de extra onderwijstijd.
- Een sterke kant van de opleiding is dat er ervan uitgegaan wordt dat kennis alleen niet voldoende is voor een adequate hulpverlening, maar dat er vooral aandacht gegeven moet worden aan voor de seksuele gezondheidszorg specifieke communicatieve hulpverleningsvaardigheden en aan professioneel gedrag dat gekenmerkt wordt door een open, empathische, niet-oordelende houding ten opzichte van verschillende leefstijlen, seksuele voorkeuren, oriëntaties en gedragingen. De lessen bevatten verschillende aspecten om dit mogelijk te maken: het carrouselspel, het bespreken van rapportages over gevoerde gesprekken en het oefenen met trainingsacteurs. Ook proberen de hoofddocenten met de groep een zo veilig mogelijk klimaat te creëren waardoor er ruimte ontstaat bij de cursisten voor zelfbewustzijn en zelfreflectie. De opleiding is expliciet in haar verwachting dat studenten zich goed voorbereiden (door de lesstof te lezen) om zo te voorkomen dat de lestijd gebruikt wordt om de lesstof te reproduceren. Hierdoor kan een laag dieper worden gegaan door voor integratie van de lesstof te zorgen aan de hand van casuïstiek, team based learning, etcetera. Ook staan de hoofddocenten altijd open voor feedback en verbetering en zijn ze erg flexibel. Verder is het lesprogramma compleet, is er veel variatie in docenten, organiseert de opleiding het DGO-onderwijs en wordt er samengewerkt met verschillende disciplines.
- Doelen en prioriteiten van de opleidingsstaf de komende jaren
  - Een toegankelijk en up to date lesprogramma aanbieden dat artsen en verpleegkundigen opleidt tot goed geïnformeerde, zelfbewuste, empathische, niet veroordelende professionals. Deze professionele attitude (zoals duidelijk ook omschreven in de competenties) zal ervoor zorgen dat zij meegaan in de tijd, hun eigen grenzen en kennishiaten kennen, nieuwsgierig blijven en zich durven te ontwikkelen.
  - Goede samenwerking met V&VN en de NVVS: deel van de registratie-eisen wordt nu tijdens de opleiding beoordeeld want moeten tijdens de opleiding al aangeleverd worden door de deelnemers.

3.2 Aanbevelingen visitatie 2021

3.3.1 Aanbevelingen voor opleiding en RINO

- Ontwikkel een passend instrument voor feedback op het leerproces van de studenten. RINO kan daarbij onderzoek doen naar passende instrumenten bij het competentiegerichte leren. De hoofddocenten bepalen vervolgens op welke momenten in de leerroute studenten feedback krijgen op hun leerproces van hoofddocenten en medestudenten.
- Deelname van studentvertegenwoordigers in de opleidingscommissie is vastgelegd in het verbeterplan. De visitatiecommissie adviseert structureel verslagen van de bijeenkomsten van de opleidingscommissie vast te leggen zodat het kwaliteitssysteem optimaal en transparant verloopt en bij de visitatie 2026 de voortgang van de ontwikkeling helder gevolgd kan worden.

3.3.2 Aanbevelingen voor de opleiding

- Onderzoek de gehele leerroute qua inbreng docenten in het curriculum op de mate van LHBTIQ-inclusiviteit. Per module kunnen daarbij aanknopingspunten gegeven worden over niet-heteroseksuele en niet-cisgender cliënten. Ook in de rollenspelen kan gericht gestuurd worden op dit thema. Voeg lesstof toe over heteronormativiteit en cisgendernormativiteit.
- Actualiseer zowel de voorgeschreven literatuur als de aanvullende literatuur bij de lessen. Daarbij zal de opleiding zich ook specifiek richten op het actualiseren van literatuur op het gebied van de ontwikkelingen in sociale media en van LHBTI. Hierbij kan ook gedacht worden aan het verwijzen naar up to date informatiebronnen op het internet zoals bijvoorbeeld podcasts en websites.

3.3 Conclusie

De opleiding voldoet aan de onderwijskundige en organisatorische criteria. De Visitatiecommissie heeft een positief beeld van de opleiding. Er wordt goed onderwijs gegeven binnen de korte duur van de opleiding. De opleiding heeft een sterke marktpositie. De hoofddocenten zijn zeer betrokken, staan open voor verbetering van de opleiding en geven hier op creatieve en doelgerichte wijze vorm aan. De opleiding verwerft hiermee NVVS-accreditatie tot en met december 2026.

Dr. Reinhilde Melles
Drs. Marieke Reijmers
Mathieu Heemelaar
16-12-21

Het Certificaat wordt na binnenkort verzonden.

Bronnen

CESSO (2011). *Rapport CESSO Competentieprofielen. Eindtermen Opleiding tot Seksuoloog NVVS en Consulent Seksuele gezondheid NVVS*. Geraadpleegd van https://www.nvvs.info/images/Rapport_CESSO_en_Compententieprofiel_NVVS_Consulent_Seksuele_Gezondheid.pdf op 18-05-21.

Bijlage 1: planning

Actie	visitatie AS-ASH	kanaal zoom	paswoord zoom	Week	Weken regleme
Opleiding levert beantwoorde vragenlijsten in	vrijdag 24 september 2021			38	4
VC stelt eventueel nadere vragen	vrijdag 1 oktober 2021			39	
Opleiding levert definitieve beantwoording vragenlijst	vrijdag 8 oktober 2021			40	
Opleiding levert zelfevaluatierapport (Verbeterplan) in	vrijdag 8 oktober 2021			40	
Visitatiecommissie bespreekt rapport en bereidt gesprek voor	11-10-21 19.00-21.00u	https://us02web.zoom.us/j/87970830951	717588		
Visitatiegesprek	15/10/2021 09.00u-10.30u	https://us02web.zoom.us/j/84400337001	278152	41	
VC levert concept visitatierapport	vrijdag 29 oktober 2021			43	4
Opleiding levert reactie op concept visitatierapport	vrijdag 19 november 2021			46	7
VC levert visitatierapport aan Kamer Onderwijs NVVS	vrijdag 26 november 2021			47	9
KO Reactie	vrijdag 3 december 2021			48	
VC levert visitatierapport aan bestuur NVVS	vrijdag 3 december 2021			48	12
Bestuur levert reactie aan VC	vrijdag 10 december 2021			49	16
Vaststelling en aanbieding aan opleiding	vrijdag 17 december 2021			50	